

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - zomer 2022 - jaargang 36

Kinderen geven kleur aan het beekdal

In mei leggen alle vogels een ei

Klimaatcursus De Groene Verandering

Namen en adressen

IVN

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Afdelingsbestuur IVN Zuidwest Veluwezoom

Voorzitter

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
henny.tax@gmail.com

Secretariaat

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Penningmeester

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 - 31 01 05

Werkgroepcoördinatie

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 026 - 339 24 11

Redactie Zuidwester, redactie.zw@gmail.com

Simone Saarloos, simonesaarloos@gmail.com,
0317 - 35 74 56, 06 - 55 15 69 18

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 - 31 94 90

Werkgroep PR en website

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 - 31 51 17

Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Wiebe Selders, 026 - 334 18 25 / 06 - 27 10 38 31, wiebe.selders@hetnet.nl

Werkgroep Beken en sprengen de Kamp, Maarten Kubbe, 06 - 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek/Gielenbeek, Hans van Leeuwen, 026 - 333 31 39 / 06 - 12 42 03 23, leeu9362@planet.nl

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 - 334 30 77

Heemtuin De Zomp

Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 - 31 82 12

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 - 41 75 75

Werkgroep Natuur en gezondheid

Mary de Jong, mary-dejong@hotmail.com,
06 - 40 95 46 37

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 - 351 29 27

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 - 622 81 15

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 16,- per jaar. Donatie: € 10,- per jaar.
Huisgenoten: € 8,- per jaar. Girorekening: NL39 INGB
0000 805291 t.n.v.IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom te Renkum.

Als lid ontvangt u vier keer per jaar de Zuidwester, het contactblad van IVN Zuidwest Veluwezoom, en vier keer per jaar Mens en Natuur, het landelijke blad van het IVN.

Foto's

De foto bovenaan de voorpagina heeft Ruud Schaafsma gemaakt van de orchideeën in het Renkums beekdal. Op de achterpagina staat een foto die Mary de Jong maakte in Hoog Oorsprong, Oosterbeek.

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - zomer 2022, jaargang 36

Van de voorzitter

Wat een juweeltje van de natuur ligt er midden in Oosterbeek! In de Zomp kun je allerlei natuurlijke ecosystemen in het klein vinden. Onder andere stromend koel water, moerassige beekvegetatie, droge boshelling, schaduwrijke varenhoeven en heide. Bij de Zompmarkt in mei werden bezoekers er met prachtig weer in rondgeleid. Rondscharrelend tussen de marktkramen kon je enthousiaste verhalen van natuurliefhebbers horen of iets kopen. Een vlot lopende organisatie completeerde het geheel. Dank aan Johanneke en haar enthousiaste Zomp-vrijwilligers.

Vorig jaar om deze tijd schreef ik in de Zuidwester de wens om meer aan educatie te doen in onze afdeling naast onze grote inzet voor het landschapsonderhoud. "Er gaat niets boven het inspirerend verhaal op locatie van een boswachter of een natuurliefhebber," schreef ik toen. Mijn wens gaat in vervulling. Verschillende organisaties vragen deze zomer een natuurwandeling voor hun deelnemers te organiseren. Wij hopen als IVN--gidsen zo de belangstelling voor de natuur te vergroten. Als je meer weet, zie je ook meer en kun je ook beter genieten, zal het motto zijn van de wandelingen.

De natuur is niet alleen lieflijk en vriendelijk. Vanuit onze flat vijf hoog kijken we op de boomkruinen. Regelmatig komt langs een bijna vaste baan een eekhoorn langslopen, schichtig naar links en rechts kijkend. Een mooi, lieflijk gezicht, maar ik vermoed dat er in het hoofd van de eekhoorn vooral de boodschap rondzingt, waar kan ik een vogelnestje met eieren vinden. Jammer voor de vele mezen en andere vogelsoorten die de winter zo goed hadden doorstaan met het vele zaad dat de talrijke vogelliefhebbers in onze flat hen presenteerden. Plots ook dook een hele zwerm kauwen op de boomtoppen neer. Pikkend naar de talrijke insecten die waren neergestreken op de eikenbladeren. De afgelopen dagen zwiepten de boomtoppen vervaarlijk op en neer in de harde windstoten. Ze verloren veel verse bladeren of hele takken die te zwaar waren door het vele regenwater. Maar de regen maakte ook een einde aan de droogte op de grond waar de planten zo naar het water snakten dat dezelfde natuur hen al weken had onthouden. Ik wens jullie veel leesplezier met deze Zuidwester en hoop jullie te kunnen begroeten bij de ALV op 18 juni.

Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Kinderen geven kleur aan het beekdal
- 5 Bep van 't Hoff overleden
- 6 Wat is dat voor een boom?
- 7 Droge Veluwe
- 8 Doetjes
- 9 Jubilarissen
- 10 Stoeplantjes in de lente
- 11 Kort van stuk
- 12 Cultuurhistorie; Duurzaam vliegen
- 13 In mei leggen alle vogels een ei, behalve ...
- 14 Een de-escalerend gesprek
- 15 Klimaatcursus

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Mary de Jong, Simone Saarloos

Drukker:

Editoo B.V. te Arnhem

Redactieadres:

Simone Saarloos
Beukenlaan 1
6871 CK Renkum
0317 35 74 56
simonesaarloos@gmail.com

De uiterste inzenddatum van
kopij voor het herfstnummer is
20 augustus 2022.

Kinderen geven kleur aan het beekdal

AUTEUR EN FOTO'S: RUUD SCHAAFSMA

Het is mei en de Papierweide – zoals het voormalige industriegebied Beukenlaan in Renkum nu wordt genoemd – kleurt prachtig paars en geel. Dit is onder andere het resultaat van de 'zaadballen' die kinderen van de drie Renkumse lagere scholen het kale gebied ingooiden.

In maart 2013 werd ik als coördinator van de IVN-werkgroep Beken en sprengen uitgeroepen tot Landschapsknokker. De Stichting Landschapsbeheer Gelderland geeft deze onderscheiding aan een vrijwilliger die opvalt door zijn of haar inzet en enthousiasme voor het landschap. Ik kreeg een bronzen beeldje en een geldbedrag van € 500,-, te besteden voor de natuur.

Voor deze besteding maakte ik een plan. Eerst verzorgde ik een les op de drie Renkumse scholen: over de geschiedenis (watermolens en de daaruit gegroeide papierfabriek), de natuur in het beekdal en het unieke feit dat het fabrieksterrein van Van Gelder Papier en rubberfabriek Vredestein is teruggegeven aan de natuur. Aan het einde van de les maakten de kinderen in de klas kleiballen met bij Biodivers gekocht (beekdal)zadenmengsel. In dit zadenmengsel zaten zo'n dertig verschillende soorten. De dag daarna – begin juni 2013 – verzamelden zich tachtig kinderen op het 'dorpsbalkon' en zij gooiden 600 zaadballen op het nog kale gebied aan de Beukenlaan.

Er was nog ruim een kilo zaad over en deze hebben Wim

Maskerbloem

Spaan en ik een dag later breedwerpig uitgezaaid langs de randen van de Halveradsbeek in het midden van het gebied. Vooral deze strook ziet al jaren paars van de orchideeën.

Na het gooien met de zaadballen gebeurde er enkele jaren niets, maar sinds een jaar of vier neemt de plantengroei enorm toe. Van orchideeën is bekend dat het jaren duurt voordat ze gaan bloeien. Van de dertig verschillende soorten plantzaden in het mengsel springen vooral de brede orchis (paars) en de grote ratelaar (geel) in het oog. Orchideeën zijn lastig te determineren, maar vermoedelijk staan er meerdere soorten, waaronder de (gevlekte) rietorchis.

De Papierweide is een natuurgebied dat niet mag worden betreden. Het door Staatsbosbeheer beheerde gebied wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Zo wordt het gebied verarmd en groeit het niet dicht met bomen. Mede door dit beheer kunnen de orchideeën massaal groeien.

In opdracht van Staatsbosbeheer is er enkele jaren geleden nog eens gezaaid in de Papierweide, waarschijnlijk met een mengsel van natuurgebied 'de Bruuk' bij Ubbergen.

Er zal niet veel spontaan uit de ondergrond zijn opgekomen na het saneren van de grond. Waar Vredestein stond, ligt nog steeds een dik zandpakket in de ondergrond. Er is mijns inziens nauwelijks sprake van een oorspronkelijke beekbodem waaruit zaden opkomen. Alleen aan de noordkant van de Vredesteinfabriek kwam de maskerbloem na afbraak in grote getale op. Deze plant is na de droge jaren sterk verminderd.

Via de lucht, door de stromende Halveradsbeek, aan de (rups)banden van de maaimachines zullen ook zaden in het gebied gekomen. Het gooien van de zaadballen en het zaaien van de rest van het zadenmengsel zal zeker hebben bijgedragen aan de bloemenweelde waar iedereen – vooral in mei en juni – van geniet.

Bep van 't Hoff overleden

We ontvingen het bericht van het overlijden van Bep van 't Hoff (15 januari 1943 – 8 december 2021).

Enkele leden van onze afdeling waren bij de afscheidsbijeenkomst.

Wij herinneren ons Bep als een enthousiaste natuurgids. Ze nam ons mee op vleermuisbelevens in de schemering. Als mentor in de natuurgidsenopleiding deelde ze haar enthousiasme voor de natuur met gidsen in opleiding.

Bep was een humorvol 'natuurmens' die voor de bewoners van Woonzorgcentrum Verburgt Molhuizen Staete de natuur als het ware naar binnen bracht. Met haar verrassingsdoos met materialen uit de natuur liet ze de bewoners de natuur beleven.

In herinnering gidste Bep ons door de natuur dichtbij.

In de serie ‘Wat is dat voor een boom?’ vragen we de komende edities van de Zuidwester iemand om ons te vertellen wat zijn of haar favoriete boom is. In deze editie leggen we de vraag voor aan Simone Saarloos, een van de redacteurs van de Zuidwester.

Wat is dat voor een boom?

AUTEUR EN FOTO: SIMONE SAARLOOS

Op de vraag “Wat is jouw favoriete boom?” hoef ik niet lang na te denken. De linde, een gemakkelijk te herkennen boom door zijn vorm, de bladeren en de bloemetjes met hun heerlijke geur. Je ziet ze in parken, in lange lanen in dorpen en steden of als solitair op een plein. Er zijn ongeveer dertig bekende soorten. Een linde kan wel zo’n 39 meter hoog worden.

Luizenpoep

De bladeren van die Hollandse linde zijn heldergroen en nagenoeg onbehaard. Aan de onderkant kun je echter in de oksels van de nerven heel kleine donzige bosjes haar zien zitten. De blaadjes hebben een scherp gezaagde bladrand met korte tandjes.

Vaak zijn de blaadjes bedekt met een glimmende soort hars of honingdauw. Het is die honingdauw die voor heel wat smurrie op wegen (en auto’s!) zorgt. Die smurrie is luizenpoep. Om te overleven prikken de lindebladluizen een gat aan de onderkant van het blad. Met hun snuit trekken ze het vocht uit de bladeren. De luizen hebben om te overleven met name de suikers uit het bladvocht nodig. Dat kan de boom goed hebben. Maar de luizen eten altijd net iets meer dan ze nodig hebben en laten dan een druppeltje vocht vallen: luizenpoep. Dit komt met name in de zomer veel voor. Een regenbui helpt de smurrie op te ruimen. Maar heb je na die regenbui nog steeds poep op je auto? Met een beetje lauw water kom je al een heel eind.

Er is een supermilieuvriendelijke manier gevonden om de bladluizen te bestrijden: hang in de bomen een soort juten zakjes met larven van lieveheersbeestjes. De larve van een lieveheersbeestje eet gemiddeld 600 bladluizen; een volwassen lieveheersbeestje eet ongeveer 100 luizen per dag.

Bloemetjes

Maar waar de linde zich bij mij populair mee maakt, zijn de bloemetjes. Ze staan met enkele in een trosje bij elkaar, in hangende bijschermen van 4-10 stuks. Dat wil zeggen dat de stengel in een bloem eindigt, terwijl aan een of twee zijden daarvan jongere bloemen staan; de verst verwijderde zijn de jongste. Als de bloemetjes begin juli uitkomen, geuren ze heerlijk. Er komen veel bijen en hommels op af. Ze zorgen voor de bestuiving en bevruchting. Soms liggen onder laatbloeiende bomen een flink aantal dode hommels, vooral onder alleenstaande bomen. Door de grote concurrentie hebben ze meer energie bij het rondvliegen verbruikt dan ze in de vorm van nectar kon-

den verzamelen, waardoor ze verhongeren.

Na bestuiving en bevruchting door de bijen groeit uit het vruchtbeginsel van een bloemetje een vruchtje, het zaadje. Het vruchtje valt als het rijp is naar beneden met een tollende beweging door een langwerpige blaadje dat aan het steeltje zit. Door die beweging blijven de zaden langer in de lucht en kunnen dus door de wind verder verspreid worden.

In de lente de tere, groene bladeren, in de zomer die heerlijke geur van de bloemetjes, in de herfst de tollende vruchtjes. Wat wil je nog meer?

De foto van een laan met linden is gemaakt op landgoed Oranje Nassau's Oord, Wageningen.

Droge Veluwe

AUTEUR: ALBERT BOS

Op de Veluwe valt langjarig gemiddeld de meeste neerslag van heel Nederland. Je vindt er een zeer grote hoeveelheid grondwater: TIEN KEER HET IJSSSELMEER.

De Veluwe heeft enorm grote en belangrijke zoetwater-vorraden. „Om een goed beeld te vormen van de omvang bevat de grond van de Veluwe circa tien keer het water van het IJsselmeer”, verduidelijkt het waterschap. „Door veranderingen in land- en waterverbruik is hier jaarlijks 150 miljoen kubieke meter minder water per jaar beschikbaar dan 100 jaar geleden.”

Met het historische landschap verdween er water van de Veluwe

Ondanks dat het klimaat van Nederland steeds natter wordt, voeren de beken die ontspringen aan de Veluwe steeds minder water af. Winning van grondwater en ontwatering van de omgeving worden dikwijls aangewezen als belangrijke boosdoeners. Er is echter meer aan de hand: de vegetatie van dit grote natuurgebied veranderde in de loop der tijden aanzienlijk. Waren in de negentiende eeuw heide en stuifzand dominant, tegenwoordig is dat bos, en dan vooral naaldbos. Deze verandering leidde tot meer verdamping, waardoor er minder neerslagwater overbleef om de grondwatervoorraad aan te vullen. Sinds 1850 heeft die afname waarschijnlijk meer bijgedragen aan de verdroging der beken, dan de toename van de grondwateronttrekkingen.

(Bron: De waterbalans van de Veluwe in historisch perspectief Zie: www.nhv.nu/wp-content/uploads/2020/11/8.Witte_HistorischeHydrologieVeluwe.pdf)

Wat kunnen we doen?

De IVN-werkgroepen Beken en sprengen zijn al heel lang bezig om het watererfgoed beleefbaar te maken. Blad dat in de sprengen viel, werd eruit geschept. De oude sprengen voerden weer water. Dat maakte politici attent op het water aan ons deel van de Veluwe. Daardoor is een uniek project gerealiseerd: Bedrijventerrein Beukenlaan (waar diverse problemen speelden) omgetoverd tot een nieuw natuurgebied.

De werkgroepen van IVN zijn ook zuinig op het water. Behalve het uitbaggeren van sprengen laten ze ook af en toe wat materiaal liggen, als een soort stuwte om water vast te houden, wat toch zichtbaar blijft. Zie het tekstkader hiernaast over het water in de Molenbeek.

Ook heeft men aandacht voor de waterkwaliteit. Zorgen maakt men over verharde parkeerterreinen bij nieuwe herencavoorzieningen.

Dit alles naast zaken die we zelf doen. Ik denk dat veel

IVN'ers al regentonnen in hun tuin hebben.

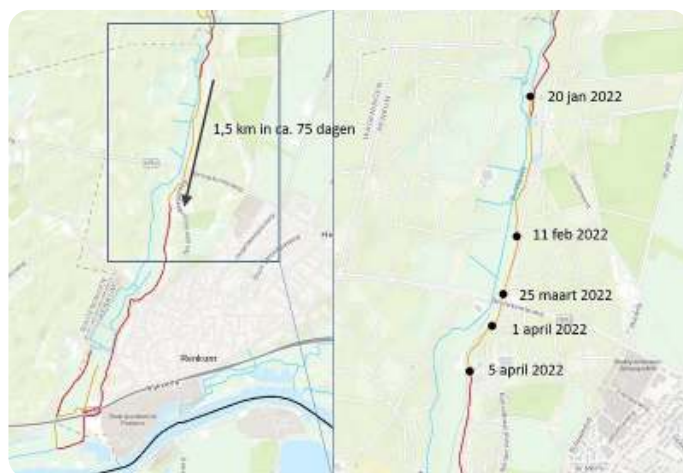
Bestuurlijk is ook een ander nodig. Reactie op de concept-Omgevingsvisie Renkum 2040 van de werkgroep ‘Beken en sprengen’ in het Renkums beekdal. (Zie: www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom/nieuws/actie-op-de-concept-omgevingsvisie-renkum-2040)

In de volgende Zuidwester hopen we gesproken te hebben met waterschap Vallei en Veluwe over hun plannen.

Water in de Molenbeek

Kijk naar de afbeelding hieronder. Zo ziet het eruit als je het bijhoudt ... Het water in de Molenbeek dat in 75 dagen 1,5 km is voorgekabbeld. Door een opgeleide sprengenbeek met hobbels, bladophopen ... Het gaat niet zomaar. Maar het gaat!

Maarten Veldhuis

Buitengewoon

AUTEUR: WIEBE SELDERS

Op initiatief van de werkgroep Stromende beken is op zaterdag 4 juni in het tv-programma Buitengewoon van TV Gelderland aandacht besteed aan Code Rood voor de Heelsumse beek, de Wodanseiken die door de droogte en grondwateronttrekkingen in de gevarenzone dreigen te komen en de flora en fauna in de Heelsumse beek.

Harm Edens sprak over de Wodanseiken en de bedreigingen voor de Heelsumse beek, en Tijmen van Heerde, boswachter bij Staatsbosbeheer, over de bijzondere flora en fauna bij en in de beek, zoals het beekmijtertje en de waterpinksterbloem.

Doetjes

AUTEUR: JONE NUIS

Ik ga u iets vertellen over planten, die botanisch gezien geen bijzonderheid zijn. Iedereen kent ze, want ze komen overal waar mensen zijn, in steden, dorpen, langs wegen en paden, op picknickplaatsen, parkeerplaatsen in recreatiegebieden, noem maar op. Trap er maar op, ze hebben er toch geen last van. Ze laten letterlijk over zich lopen en worden dan ook tredplanten genoemd. Het opvallende aan tredplanten is, dat ze zich aanpassen aan de omstandigheden op hun groeiplaats: wordt daar veel gelopen of gereden, dan groeien hun stengels en bladeren horizontaal over de bodem; is het een rustig plekje, dan groeien ze ook gewoon omhoog. Voorbeelden van deze planten zijn grote weegbree en varkensgras.

Het varkensgras is geen gras, maar lid van de Duizendknoopfamilie, waar ook de bekende zuring toe hoort. De naam van deze familie komt van de sterk ontwikkelde stengelknoppen (verdikkingen in de stengel) die alle familieleden vertonen. Varkensgras was al bij de Grieken en Romeinen bekend onder de respectievelijke namen: Polygonon (veelknoop) en Centum Nodi (honderdknopen). Het groeit meestal plat uit als een matje. De bloempjes zijn heel klein, wit met roze, en zitten in de oksels van de blaadjes. De naam varkensgras komt waarschijnlijk van het vroegere gebruik als varkensvoer. Het plantje bevat

eens door brandnetels geprikt was, zocht ik altijd een weegbreeblad om de jeuk weg te wrijven. Daar kreeg je ook zo'n mooi groen been van!

De bloempjes van de grote weegbree zijn onaanzienlijk, klein en niet mooi gekleurd, en zitten aan een smalle aar. Het blad bevat ook looistof en de gedroogde bladeren werken urinedrijvend, slijmoplossend en bloedzuiverend.

Zowel varkensgras als grote weegbree kunnen tot in oktober bloeien. Bij tuinbezitters zijn ze niet geliefd, want ze worden beschouwd als lastig onkruid.

Foto's: grote weegbree (rechtsonder): Flickr, ekenitr; varkensgras (linker kolom en rechtsboven) Flickr, GertJan van Noord.

looistof en kiezelzuur; het werd in de Oudheid al tegen diarree en bij bloedingen gebruikt. Het wordt tegenwoordig nog wel gebruikt tegen reuma en jicht.

De grote weegbree, een lid van de Weegbreefamilie, werd door de indianen in Amerika 'voetspoor van de blanke' genoemd, want overal waar de kolonisten kwamen, namen ze onbewust de kleverige zaden van de grote weegbree onder hun schoenzolen mee. Deze plant kan dan ook bijna overal groeien. De fijngewreven bladeren helpen tegen jeuk; dat wist ik als klein kind al, want als ik weer

Jubilarissen

AUTEUR: SIMONE SAARLOOS

Dit jaar 2022 tellen wij 3 jubilarissen binnen onze afdeling IVN Zuidwest Veluwezoom: Wim Spaan, Hendrik Harssema en Coby Adema. Het bestuur feliciteert de jubilarissen met hun jubilea.

Wim Spaan: 50 jaar IVN-lid

In 1972 is Wim in Arnhem lid geworden van het IVN. Daar volgde hij een gidsencursus. “Ik weet nog dat ik voor die cursus een werkstuk maakte over een erosiegebied in Zuid-Spanje”, vertelt Wim. “Na de cursus zat ik een tijdje bij de werkgroep Planologie, die zich bezig hield met ontwikkelingen in de buurt van Arnhem. Door mijn werk bij de Wageningen Universiteit en na mijn verhuizing naar Renkum had ik daar geen tijd meer voor.”

Wim Spaan

Maar af en toe komen we de naam Wim Spaan toch in de papieren tegen. “Soms vind ik dat ik moet reageren op wat ik in mijn omgeving meemaak of wat ik lees. Zo heb ik in 2011 mijn kritiek geuit op een interview in dagblad Trouw van Kees de Vré met voedselexpert Lars Charas, die beweerde dat compost de kern moet worden van een nieuwe economie. Ik stuurde een ingezonden stuk met de titel ‘De Compostprofeet’, zelfs tweemaal, naar de krant. Vanwege de lengte werd mijn stuk helaas niet geplaatst.”

Ook in de Zuidwester staan regelmatig korte stukjes van Wims hand en soms pakt hij echt uit, zoals in de voorjaarseditie van 2011 met het artikel ‘Dijkdoorbraak’ over de toekomstige doorbraak van de winterdijk, in gebruik als provinciale weg N225, in Renkum. In dit zomernummer van de Zuidwester staat een artikeltje van Wim over duurzaam vliegen.

Coby Adema: 40 jaar IVN-lid

Coby Adema reageerde via de mail op het bericht van haar 40-jarig lidmaatschap van het IVN.

“Zo dat is al een lange tijd: 40 jaar. Ik kan mij herinneren dat in 1970 mijn belangstelling voor de natuur is gestart met een speciaal Jaar voor de natuurbescherming. Bij de bibliotheek in Tzummarum/Friesland won ik een mooi natuurboek. Ik ben dus 40 jaar geleden in 1982 lid geworden van het IVN. Dat was in de periode dat ik in Hardegarijp woonde en daar ook actief was voor de IVN-afdeling. Een jaarstage bij het IVN Consulentschap in Fryslân maakte dat de band steviger werd.

Vanaf die tijd ben ik altijd lid gebleven. Altijd belangstellend en genietend van de natuur om ons heen. Genieten kan ik van de beslotenheid van de Veluwezoom en de weidsheid van de Wadden. Altijd genietend in de buitenlucht. Soms actief in de vereniging IVN. Veertien jaar mocht ik leiding geven aan de IVN-consulentschappen in Gelderland, Utrecht en Flevoland met veel plezier.”

Op dit moment is Coby nog volop aan het werk en heeft weinig tijd over om actief te zijn.

Hendrik Harssema: 25 jaar IVN-lid

In 1997 is Hendrik lid geworden van het IVN, nadat hij gevraagd werd als secretaris plaats te nemen in het bestuur van de IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom. “Misschien was ik voor die tijd al donateur van de afdeling, maar dat weet ik niet meer”, vertelt Hendrik. “Ik kwam in het bestuur met onder anderen Mieke Lamers als voorzitter, later vervangen door Ton Regtering (a.i.), Frank Klinge en Hermien Schel. Ik ben verder niet actief geweest in een van de werkgroepen van het IVN. Je had toen nog de werkgroep Wandelingen van Bep van 't Hoff, de werkgroep Milieu, werkgroep Boekjes (Wandel- en fietsroutes), werkgroep Verkoop. Werkgroepen die niet meer bestaan of op zijn gegaan in andere werkgroepen.”

Na zijn vertrek uit het bestuur heeft Hendrik bij andere verenigingen verschillende bestuursfuncties vervuld.

Hendrik Harssema

Stoepplantjes in de lente

AUTEUR: SIMONE SAARLOOS. FOTO'S: SIMONE SAARLOOS, MARY DE JONG

Stoepplantjes vind je het hele jaar door. Ze groeien tussen de voegen van stenen en tegels, onderaan de gevels van gebouwen, in een boomspiegel. Welke plantjes vind je zoal in de verschillende seizoenen? In februari en april van 2022 gingen Maaïke Chardon en ik op onderzoek. Wat hebben we gevonden?

Februari 2022, Renkum

De oogst was in februari niet geweldig. De plantjes waren nog erg klein. Bovendien was het geven van een naam niet gemakkelijk als het plantje nog geen bloemetjes had. We gebruikten de minigids Stoepplantjes van de Leidse Hortus, een gids om 52 stoepplantjes te herkennen. De afbeeldingen in dat gidsje zijn weliswaar erg klein, maar het lukt steeds beter om de gids te gebruiken. We moeten nog wel even wat studeren op de begrippen op het gebied van determineren van plantjes! Natuurlijk gebruiken we ook weer de app ObsIdentify Plant op onze mobieltjes om de plantjes een naam te kunnen geven. De plantjes die we vonden en waarvan we met een krijtje de naam op de stoep hebben gezet, zijn: paarse dovenetel, look zonder look, gewone melkdistel, klaproos, klein kruiskruid en kleine veldkers,

April 2022, Arnhem en Renkum

Na mijn verhaal over de stoepplantjes ging ook Mary de Jong op pad in Arnhem. Ze stuurde foto's van look zonder look, viooltjes, schijnaardbei en Robertskruid. In diezelfde maand vond ik in mijn straat in Renkum nog prachtige, tere muurleeuwenbekjes.

De komende zomer gaan Maaïke en ik beslist weer op pad. Het zoeken van stoepplantjes heeft ons echt te pakken. En u?

Kort van stuk

Op het internet vind je heel veel informatie over van alles wat met de natuur uit je omgeving te maken heeft. Albert Bos struikt voor elke editie van de Zuidwester het internet af op wederwaardigheden die voor u als lezers van de Zuidwester mogelijk interessant zijn.

Detox je tuin

Het gaat niet goed met de biodiversiteit in ons land. Zo is het aantal insecten de afgelopen jaren in schrikbarend hoog tempo afgenomen. Bestrijdingsmiddelen in de landbouw zijn daar een belangrijke oorzaak van. Maar ook de Nederlandse tuin is nog niet vrij van bestrijdingsmiddelen.

www.ivn.nl/tuinbezitter/nieuws/detox-je-tuin-met-de-biobrigade

Klaas op klompen

Presentator Klaas Drupsteen bewandelt het Rosandepad. Dit klompenpad loopt rondom Oosterbeek en vertelt onderweg het verhaal van de Airborne. In het oude kerkje van Oosterbeek treft Klaas de gids Els van 't Hoff aan, u wel bekend als onze oud-voorzitter. En 'toevallig' zijn Albert Smit en Thijs van der Velden van de werkgroep Landschapsonderhoud in de Rosandepolder een wilg aan het knotten.

Benieuwd naar de aflevering op tv Gelderland? Bekijk het tv-programma en lees het bijbehorende artikel: www.gld.nl/nieuws/7586104/klaas-ontdekt-het-heuvelachtige-landschap-rondom-oosterbeek

Pilo Podwalk

Sinds kort is er in de Jufferswaard bij Renkum een podwalk over de geschiedenis van de oude steenfabriek en de natuur van het gebied. Een podwalk is een podcast, die je tijdens het wandelen afspeelt, zodat je over de betreffende plek informatie krijgt. Je zou het ook een audio-tour kunnen noemen.

De wandeling werd gepresenteerd op een avond met een lezing over fabrieksschoorstenen. Omroep Gelderland besteedde aandacht aan deze podwalk. Lees meer: <https://heelsumsbeekdal.nl/de-pilo-podwalk-op-omroep-gld/#per>

De podwalk kan je thuis op je telefoon downloaden, je hebt tijdens het wandelen geen internetverbinding nodig.

Bekijk de folder

<https://heelsumsbeekdal.nl/wp-content/uploads/2022/05/Pilo-Podwalk.pdf>

Onderstaande foto van de veerstoep achter de papierfabriek heeft Karel Noy gemaakt.

Cultuurhistorie Welke IVN'er gaat er nog de lucht in?

AUTEUR: ALBERT BOS

In de laatste jaren worden er steeds meer prehistorische grafheuvels ontdekt op de Veluwe. Soms verstopt in het bos, maar soms ook vlak naast de wandelpaden. Deze grafmonumenten zijn vaak onopvallend voor wandelaars en bezoekers.

Informatievoorziening cultuurhistorie op de Veluwe
Erfgoed Gelderland heeft een korte enquête samengesteld. Zij onderzoeken in welke mate informatieborden in het Veluwe landschap invloed hebben op bezoekers. Deze enquête is voor iedereen die het Renkums beekdal of landgoed Warnsborn heeft bezocht.

Enquête

U kunt voor het antwoorden van de vragen één van deze gebieden kiezen. Als u geen van deze gebieden heeft bezocht, kunt u de enquête helaas niet invullen. De antwoorden die u geeft, worden anoniem verwerkt. Het invullen kost u niet meer dan 5 minuten.

Informatie of vragen

Voor meer informatie of vragen over dit onderzoek kunt u een e-mail sturen naar: m.vanbommel@erfgoedgelderland.nl, <https://bit.ly/3PsFAoK>

Beekjesdag op 11 juni 2022

Kom kijken of doe mee met deze leuke activiteit.

Beekjesdag op zaterdag 11 juni 2022 van 13.00 tot 16.00 uur bij het Informatiecentrum Renkums beekdal.

www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom/activiteiten/beekjesdag-slootjesdag-met-stromend-water-2022

AUTEUR: WIM SPAAN

In 2050 moet alle brandstof van de in Nederland getankte vliegtuigen duurzaam zijn (Trouw, 27-9-2021).

Biobrandstof wordt geproduceerd van producten uit de landbouw en bosbouw. Afgewerkt frituurvet wordt in de marge genoemd. De olieproductie van oliegewassen ligt rond de 3000 kg/ha, waarvan maximaal 1.500 liter bio-brandstof gemaakt kan worden. Als ook de bovengrondse gewasresten verwerkt worden, kan het resultaat verdubbeld worden (3.000 liter). Hiervan moet echter de brandstofinput voor de teelt van het gewas en de verwerking daarvan worden afgetrokken.

De huidige biologische brandstofproductie is vrijwel nihil. In 2030 wordt de Nederlandse productie optimistisch op 14% geschat. Een tweede soort 'biologische brandstof' synthetische kerosine pakt voorlopig veel te duur uit. De productie van deze synthetische brandstof – o.a. op basis van waterstof, koolstof en CO₂ – vreet energie! Productie-effectiviteit is ruim minder dan 50%. De wildste ideeën gaan ervanuit dat die energie dan maar geleverd zou moeten worden door kerncentrales. De overproductie van duurzaam geproduceerde energie wordt genoemd, maar voorlopig lijkt overproductie niet aan de orde.

Om een idee te krijgen van de potentiële vraag naar bio-brandstof het volgende. Om een Boeing 737 een enkele dag in de lucht te houden is 35.000 liter brandstof (Trouw, 2021) nodig. Om die hoeveelheid biologisch brandstof te produceren zijn dus vele hectaren land- en bosbouwgrond noodzakelijk. Tegelijkertijd moet in de periode naar 2050 de landbouwproductie met 40 tot 60% toenemen om een groeiende wereldbevolking te voeden. Naast klimaat- en ethische aspecten lijkt de keuze duidelijk: voeding voor iedereen gaat boven vliegen van de 'happy few'.

Duurzaam vliegen is nu en blijft in de toekomst zeer twijfelachtig.

Voor het komende vakantie seizoen zal menigeen voor een lastige beslissing komen te staan. Welke rechten heb je ten opzichte van ...? Vul het zelf maar in!

In mei leggen alle vogels een ei, behalve ...

AUTEUR: SIMONE SAARLOOS. FOTO: KAREL NOY

Op 6 mei jl. maakte ik een wandeling in de uiterwaarden van de Bovenste polder onder Wageningen. Staatsbosbeheer heeft er een wandelroute uitgezet, gemarkeerd door bruine paaltjes. Op die wandeling was een van de eerste vogels die me begroette, de koekoek. Een koekoek! Terug uit tropisch Afrika.

Het geluid 'koe-koe' was van ver te horen. Dit is het geluid van het mannetje, het vrouwtje heeft een hinnikende triller. Dat las ik op de site van de Vogelbescherming, toen ik zocht naar een afbeelding en een beschrijving van de koekoek. Ik moest uitkijken naar een vogel met spitse vleugels en een lange staart, zittend op een open plek met afhangende vleugels en nauwelijks zichtbare poten. Een vogel met een effen blauwgrijze borst, kop en bovenzijde, en met een witte buik met zwarte bandering, scherp gescheiden van de blauwgrijze borst. Helaas, ik ontdekte de koekoek niet.

Op de website van de Vogelbescherming kwam ik allerlei feitjes over de koekoek tegen die ik niet wist of waar ik eerder niet bij had stilgestaan. Ik wil ze u niet onthouden. Hierbij enkele van die weetjes.

Pleegouders, de waardvogels

Wie kent niet de filmpjes en foto's van het grote koe-koekskuiken dat gevoerd wordt door zijn piepkleine pleegouders. Wat ik niet wist, was dat een vrouwtjeskoekoek zich specialiseert op een bepaalde vogelsoort of -familie, de waardvogels. Tegenwoordig vormen kleine karekiet, heggenmus, graspieper, witte en gele kwikstaart de belangrijkste 'pleegouders'. De eieren lijken sterk op die van de waardvogel.

Koekoeken broeden vanaf mei. Vrouwtjeskoekoeken leggen één of enkele eieren in de nesten van andere vogels, de waardvogels, in totaal kan dat bij zo'n 25 nesten gebeuren! Het vrouwtje haalt een ei van de waardvogel uit het nest en legt daarvoor in de plaats haar eigen ei. Het koekoeksjong werkt de andere eieren of kuikens uit het nest en verlaat het nest na zo'n 17-18 dagen. Dan wordt hij nog 2 à 3 weken gevoerd door de veel kleinere waardvogels.

Voedsel

Soms eten koekoeken de eieren van andere vogels op, zoals die van de waardvogels. Maar koekoeken eten grotendeels rupsen (ook harige soorten!), aangevuld met insecten. De harige rupsen zijn giftig en worden niet door andere vogels gegeten. Maar de koekoek heeft geen last van het mierenzuur door een dikke, beschermende laag

Karel Noy had meer geluk. Hij fotografeerde de koekoek diezelfde middag.

op zijn maagwand, die afgestoten en vervangen kan worden. Van de haren maakt hij een braakbal.

Vogeltrek

Dat de volwassen koekoeken na de eileg in juni/juli al wegtrekken, realiseerde ik me niet eerder. Jonge vogels verlaten ons land veel later, in september en oktober. Koekoeken overwinteren in tropisch Afrika, zoals Congo en Angola. Ze trekken in zuidwestelijke tot zuidoostelijke richting weg naar Afrika. Sommige vogels vliegen daarbij via Spanje over de Straat van Gibraltar, andere nemen de route over Italië. In Nederland keren ze terug rond half april.

Bron

www.vogelbescherming.nl

Koekoeksbijen

Koekoeksbijen heten koekoeksbijen omdat ze zich gedragen als een koekoek. De vrouwtjes bouwen zelf geen nesten, maar leggen hun eieren in de nesten van andere bijen. Op een onbewaakt moment sluip een koekoeksbij een nest van een andere bij binnen, legt er een ei in en maakt zich snel weer uit de voeten. Als ze dit goed doet, heeft de 'gastheer' (de bij die de dupe is van de koekoekspraktijken) niets in de gaten en kan de larve van de koekoeksbij zich ongestoord te goed doen aan de voedselvoorraad. Er zijn ook koekoekshommels.

<https://www.bestuivers.nl/wilde-bijen/bijenportretten/koekoeksbijen>

Een de-escalerend waarschuwend gesprek

AUTEUR: HENNY TAX

Met een van onze redacteurs van de Zuidwester Hans Balder heb ik gesproken over dat het zo lastig is om fietsers of wandelaars te wijzen op de gedragsafspraken die er zijn om natuurgebieden te beschermen. Hij mailde mij: “Vanochtend sprak ik twee IVN’ers die zondagmiddag in het buitengewoon drukke Renkums beekdal waren geweest.” Zij hadden zich geërgerd aan het gedrag van anderen, maar er niets van gezegd. Hans vervolgde: “Toen ik het idee van de-escalatie in het gesprek liet vallen, werd dat heel positief opgepakt. Het blijkt best wel te leven, alleen denkt men er nog niet aan.” Met Hans had ik al vaker besproken dat we hier iets mee moeten doen als IVN Zuidwest Veluwezoom.

Ik beschrijf een situatie die velen van jullie als IVN’ers wel kennen. Tijdens een wandeling in het Renkums beekdal zie je twee mensen picknicken naast het houten vlonderpad in het vrije veld (onder de solitaire eikenboom). Als IVN’er denk je eraan om daar wat van te zeggen in de trant van: “Picknicken doe je toch niet in een beschermd kwetsbaar landschap? Bovendien staat er een bordje.” Maar wat zeg je dan? ... Hoe dan? ... Wat zou de reactie zijn? Je kunt het niet inschatten. Dan maar liever niets zeggen. Maar je vindt het wel vreemd picknicken in het beschermde beekdal en je bent bang dat het een voorbeeld voor andere wandelaars zal zijn om het in het vervolg ook maar te gaan doen. Het ziet er immers zo fijn uit voor de picknickers.

Het is een willekeurig voorbeeld, maar ik vermoed herkenbaar. Je wilt iemand wel aanspreken, maar je weet niet goed hoe dat te doen. Boswachters en BOA’s leren om een gesprek zo te voeren dat de aangesproken persoon minder snel boos wordt. Men noemt dat de-escalerende gespreksvoering. Er zijn wel cursussen voor en handboeken, maar de basis is dan steeds: Jij bent gezagsdrager en jij hebt de taak de ander het verkeerde gedrag te laten veranderen of anders dan ...

Als IVN’er heb je geen wettelijke taak of gezag, maar je hebt wel de kennis van de regels en de behoefte om een ander in de natuur duidelijk te maken dat bepaald gedrag bijdraagt aan de verstoring van de natuur. Daarom lijkt het mij goed om met een groepje IVN’ers te praten over de manier waarop we als IVN’er een de-escalerend gesprek kunnen voeren. Zullen we samen een afspraak maken om daarover te praten en te ontdekken wat voor ons een goede de-escalerende manier van aanspreken is? Stuur een mailtje aan henny.tax@gmail.com. Dan zal ik een bijeenkomst proberen te plannen.

Podcast Toekomst voor Natuur

Welke toekomst heeft natuur in onze samenleving? In de podcast Toekomst voor Natuur gaat Anthonie Stip met inspirerende gasten op zoek naar spraakmakende verhalen over natuur en natuurbescherming in de Lage Landen.

De host van deze podcast, Anthonie Stip, is een jonge natuurbeschermmer die kritische vragen stelt en inspireert tot groen denken en doen. Deze podcast wordt geproduceerd voor De Vlinderstichting.

www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/nieuw-podcast-toekomst-voor-natuur

Bericht van de klimaatcursus de Groene Verandering

AUTEUR: HENNY TAX, CURSUSCOÖRDINATOR

Het klimaat staat volop in de aandacht. Regelmatig blijkt uit nieuwe gegevens dat de veranderingen nog sneller gaan dan eerder voor mogelijk werd gehouden. Het ijs in Antarctica smelt, het regent in Groenland, de gletsjers in de Alpen en in het hooggebergte van de Himalaya krimpen. Periodes met extreme droogte worden opgevolgd door harde stormen met extreem veel regenval. IVN Gelderland heeft een cursus ontwikkeld om achtergrondkennis op te doen en voor jezelf een plan te maken voor actie om de oorzaken en de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan.

IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom heeft deze cursus verzorgd samen met Nivon Arnhem en HV Arnhem en Rijnstreek. Negen donderdagavonden kwamen 18 cursisten samen om te luisteren naar IVN-inleiders als Joanne Bos en Stefan Snepvangers. Deelnemers keken en luisterden naar kleurrijke dia's over de opbouw van onze dunne biosfeer met schuivende hoge- en lage-drukgebieden en de invloed van de mens op het klimaat in de loop van de geschiedenis. Er was ook ruimte voor praten over hoe je de veranderingen ziet in 2030 of 2050. "Wat is je verwachting voor dat moment of wat is je droom over hoe het zou moeten zijn?" Duidelijk werd dat klimaatverandering tegengaan ook samenhangt met het verminderen van de productie en consumeren van goederen, met name die waar veel energie bij komt kijken om ze te maken. In de cursus kwamen ook technieken aan de orde om mensen te vertellen wat er aan de hand is en hoe hen mee te nemen in je wens actie te ondernemen.

Uit een verslagje van een bijeenkomst: "We hebben als voornemen van de vorige week gekeken naar de vraag hoe je het gebruik van plastic bij je boodschappen kunt verminderen. Daarbij kregen we zinvolle suggesties van elkaar. Maar ook liet bijvoorbeeld het schijnbaar doelloze plastic om de komkommer zien hoe zeer de voor- en nadelen van het gebruik van plastic elkaar soms danig in de weg kunnen zitten.

Voor de volgende bijeenkomst is de vraag om je te verdiepen in de mogelijkheid om de thermostaat 1 graad lager te zetten bij jezelf in huis. Als je dat wilt doen, waar loop je dan tegenaan? Helpt een extra trui aantrekken? En is dat extra aantrekken van de trui dan geen al te grote ingreep tegen je gevoel dat je ook in deze tijd gangbare en voor je sociale omgeving passende kledij aan moet hebben?"

We hadden twee excursies: een bezoek aan een groep inwoners van het Spijkerkwartier in Arnhem die het principe van de Blauwe economie proberen toe te passen in hun

wijk. Hoe kunnen we meer groen in de wijk krijgen? Hoe kunnen we ons GFT-afval ten nutte maken voor onze tuinen door er gezamenlijk compost van te maken? De andere excursie was bezoek aan een voedselbos in Lingezen. De meeste cursisten bleken het aangename en leerzame bijeenkomsten te vinden. Kunnen praten met gelijkgestemden die zich zorgen maken over de klimaatveranderingen was daarvoor een belangrijke component. Zij hebben hun eigen acties voor een beter klimaat met presentaties toegelicht. Ook werden sites met veel informatie en acties uitgewisseld, bijvoorbeeld 52wekenduurzaam.nl. We verkennen de mogelijkheden om de cursus nog een keer aan te bieden.

52wekenduurzaam nodigt je uit om je eigen leven stap voor stap duurzamer te maken. Een jaar lang iedere week een kleine verrassende en duurzame stap. Om te zien of het bij je past. Word je er gelukkig van, dan hou je het vol. Zo niet, dan skip je het. Wij onderzoeken wat er *wel* kan. Uitdagend, leuk, leerzaam en gratis. Loop je een stukje met ons mee?

Van de site 52wekenduurzaam.nl

Rectificatie

In het lentenummer van de Zuidwester stuurde Albert Bos bij zijn artikel over de tuin van Henk en Marguerite Sweers drie foto's mee. Bij het artikel staat vermeld dat de foto's van Alberts hand zijn. Dat is niet zo. Marguerite liet ons via een mailtje weten dat zij de maker van de foto's is. Onze excuses daarvoor, Marguerite.

Marguerite vermeldde in haar mail ook nog dat zij had gekozen voor wilde bloemen in hun tuin die waarschijnlijk bloeien als wij in hun tuin bij elkaar komen voor de ALV op 18 juni. Op de foto's in het lentenummer van de Zuidwester ziet u beemdkroon en, van dichtbij genomen, vertakte graslelie (pagina 7). Verderop in de Zuidwester (pagina 11) een foto van een geel bloeiende centauriesoort uit Slowenië: *Centaurea dichroantha*. Inderdaad familie van de korenbloem. Gemakshalve noem Marguerite 'm gele centaurie.

Beleef de natuur

